

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ

І.В. ЗАЙЧЕНКО

ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ

Навчальний посібник

Київ
Видавництво Ліра-К
2016

УДК 378 : 371.134 (075.8)
ББК 74.04я73
З 17

*Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
як навчальний посібник
для студентів вищих навчальних закладів
(лист № 1/11-7843 від 23.05.2014)*

*Рекомендовано до видання рішенням Вченої ради Національного
університету біоресурсів і природокористування України
(Протокол № 6 від 26 лютого 2014 року)*

Рецензенти:

Березівська Л.Д. – доктор педагогічних наук, професор;
Дем'яненко Н.М. – доктор педагогічних наук, професор;
Пригодій М.А. – доктор педагогічних наук, професор.

Зайченко І.В.

З 17 **Теорія і методика професійного навчання** : навч. посібник. –
2-е вид., доповн. і переробл. / І.В.Зайченко. – К.: Видавництво
Ліра-К, 2016. – 580 с.

ISBN 978-617-7320-65-3

Зміст посібника відображає навчальну програму дисципліни “Теорія і методика професійного навчання” і спрямований на забезпечення модернізації навчально-методичної підготовки студентів в навчальних закладах різного рівня акредитації.

Посібник буде корисний студентам, магістрам, аспірантам та викладачам вищих навчальних закладів.

УДК 378 : 371.134 (075.8)
ББК 74.04я73

ISBN 978-617-7320-65-3

© Зайченко І.В., 2016
© Видавництво Ліра-К, 2016

ЗМІСТ

ВСТУП.....

Розділ I. ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Тема 1. Система професійної освіти в Україні	11
1.1. Поняття професійної освіти.....	11
1.2. Професійно-технічна освіта.....	13
1.3. Професійно-педагогічна освіта.....	14
1.4. Мета і завдання професійної освіти.....	15
1.5. Принципи професійної освіти і професійного навчання.....	17
1.6. Система вищої освіти.....	22
1.7. Рівні та ступені вищої освіти.....	22
1.8. Документи про вищу освіту (наукові ступені).....	25
Тема 2. Державний стандарт вищої освіти України	28
2.1. Поняття Державного освітнього стандарту.....	28
2.2. Система стандартів вищої освіти.....	30
2.3. Стандарти освітньої діяльності та вищої освіти.....	34
2.3.1. Стандарти освітньої діяльності.....	34
2.3.2. Стандарти вищої освіти.....	34
2.4. Освітньо-професійна програма підготовки магістра.....	35
2.5. Освітньо-кваліфікаційні характеристики фахівця з вищою освітою.....	38
2.6. Теорія неперервної освіти в Україні.....	39
Тема 3. Організація роботи вищого навчального закладу	46
3.1. Мета і завдання діяльності вищих навчальних закладів.....	46
3.2. Учасники освітнього процесу.....	60
3.2.1. Категорії учасників освітнього процесу.....	60
3.2.2. Науково-педагогічні, педагогічні та наукові працівники вищих навчальних закладів.....	61
3.2.3. Вчені звання наукових і науково-педагогічних працівників.....	61
3.2.4. Основні посади наукових, науково-педагогічних і педагогічних працівників вищих навчальних закладів та порядок їх заміщення.....	62
3.3. Система управління вищим навчальним закладом.....	63
3.3.1. Загальні основи управління.....	63
3.3.2. Суб'єкти управлінської діяльності.....	68
3.3.3. Структурні підрозділи вищого навчального закладу.....	76
3.3.4. Колективні органи управління вищим навчальним закладом.....	88
3.3.5. Студентське самоврядування.....	99
Тема 4. Особливості організації роботи коледжу	104
4.1. Завдання і структура коледжу.....	104
4.2. Основні напрями і зміст діяльності коледжу.....	112

Тема 5. Науково-педагогічний працівник і студент вищого навчального закладу	121
5.1. Завдання і функції науково-педагогічного працівника вищого навчального закладу	121
5.2. Найважливіші види діяльності науково-педагогічного працівника вищого навчального закладу	124
5.3. Зміст і характер діяльності науково-педагогічного працівника вищого навчального закладу	128
5.4. Професійно-педагогічне спілкування й типологія особистості науково-педагогічного працівника	130
5.5. Модель якостей сучасного науково-педагогічного працівника вищого навчального закладу	133
5.6. Студент як головний об'єкт педагогічного впливу з боку викладача вищого навчального закладу	148
5.7. Вікові та психологічні особливості студентів вищих навчальних закладів	157
5.8. Типологія студентів	159
5.9. "Покоління пехт" (люди нового тисячоліття). Деякі характерні риси	162

Розділ II. ДИДАКТИКА ВИЩОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ШКОЛИ

Тема 6. Поняття дидактики і методики професійного навчання	166
6.1. Поняття дидактики, її зв'язок з іншими науками	166
6.2. Основні дидактичні концепції	167
6.3. Становлення сучасної дидактичної системи	168
6.4. Методика навчання як наука і навчальний предмет	169
6.5. Поняття методики професійного навчання	172
6.6. Основні категорії методики професійного навчання, її зв'язок з іншими науками	173
6.7. Етапи розвитку методики навчання навчальної дисципліни	175
6.8. Перспективи розвитку теорії і методики професійного навчання	178
Тема 7. Педагогічний процес і процес навчання	181
7.1. Поняття педагогічного процесу і процесу навчання	181
7.2. Структура і основні компоненти педагогічного процесу	184
7.3. Функції процесу навчання	190
7.4. Закономірності педагогічного процесу	193
7.5. Принципи педагогічного процесу	194
7.6. Етапи педагогічного процесу	202
7.7. Структура діяльності педагога у навчальному процесі	204
7.8. Психологічні основи діяльності учнів (студентів) у процесі навчання	207
7.9. Діяльність педагога й учня в різних видах навчання	213
Тема 8. Методика добору змісту професійної освіти	217
8.1. Поняття і сутність змісту освіти	217

8.2. Вітчизняні і зарубіжні теорії змісту освіти	219
8.3. Джерела і фактори формування змісту освіти	232
8.4. Принципи, що слугують основою побудови змісту загальної освіти.....	234
8.5. Загальні підходи до відбору змісту вищої освіти на основі Державного стандарту освіти.....	237
8.7. Навчальний план, навчальна програма, робоча навчальна програма, робочий навчальний план, підручники і навчальні посібники.....	239

Тема 9. Педагогічні основи вибору методів і засобів навчання у вищому навчальному закладі	244
9.1. Поняття про методи навчання	244
9.2. Класифікація методів навчання.....	245
9.3. Методи організації й здійснення навчально-пізнавальної діяльності	254
9.4. Методи мотивації й стимулювання навчально-пізнавальної діяльності ..	259
9.5. Методи контролю і самоконтролю в навчанні.....	262
9.6. Методи практичного (виробничого) навчання.....	266
9.7. Кейс-метод у професійному навчанні.....	269
9.7.1. Поняття й сутність кейсового методу.....	269
9.7.2. Вимоги до змісту кейса	272
9.7.3. Сценарій організації заняття.....	272
9.8. Поняття й функції дидактичних засобів навчання	274
9.9. Матеріальні засоби навчання.....	276
9.10. Ідеальні засоби навчання	281
9.11. Комп'ютер у навчанні	283
9.12. Проблема оптимального вибору методів і засобів навчання.....	285

Тема 10. Основні види навчальних занять у вищому навчальному закладі	288
10.1. Лекція. Дидактичні вимоги до лекції. Методика її підготовки й проведення.....	288
10.2. Семінарське заняття, методика його підготовки й проведення	296
10.3. Практичне заняття, методика його підготовки й проведення	300
10.4. Лабораторне заняття, методика його підготовки й проведення.....	305
10.5. Методика організації і проведення факультативів, спецкурсів і спецсеминарів.....	307
10.6. Методика проведення індивідуальних занять, консультацій і колоквиумів	310
10.7. Навчальна і виробнича практика студентів.....	313

Тема 11. Дидактичні основи діагностики навчання.....	316
11.1. Діагностика, контроль та оцінювання результатів навчання.....	316
11.2. Принципи, функції й види педагогічного контролю	317
11.3. Методи і форми контролю	319
11.4. Система тестів для оцінювання результатів навчання	321
11.5. Оцінювання результатів навчання у загальноосвітньому навчальному закладі.....	323
11.6. Кредитно-модульна система організації навчального процесу	333

11.6.1. Загальна характеристика кредитно-модульної системи організації навчального процесу (КМСОНП).....	333
11.6.2. Вимоги до впровадження КМСОНП.....	337
11.6.3. Організація модульного навчання.....	338
11.6.4. Рейтинговий контроль при модульному навчанні.....	340
11.6.5. Організація КМСОНП в НУБіП України.....	343
11.6.6. Педагогічні вимірювання.....	348

Тема 12. Методика організації і проведення самостійної навчально-пізнавальної діяльності та науково-дослідної роботи студентів (НДРС).....	353
12.1. Поняття самостійної навчально-пізнавальної діяльності студентів.....	353
12.2. Види самостійної роботи студентів.....	354
12.3. Структура самостійної роботи студентів.....	356
12.4. Наукова організація самостійної роботи студентів.....	357
12.5. Контроль за самостійною роботою студентів.....	360
12.6. Загальні засади науково-дослідної роботи студентів (НДРС).....	362
12.7. Види і форми науково-дослідної роботи студентів.....	364
12.8. Оформлення результатів дослідження.....	367

Розділ III.

МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧА

Тема 13. Якість освіти у вищому навчальному закладі.....	373
13.1. Якість освіти, еволюція поняття і його сучасне трактування.....	374
13.2. Освітні стандарти нового покоління.....	376
13.3. Інформаційна база й показники якості освіти.....	379
13.4. Система менеджменту якості освіти у вищому навчальному закладі.....	383

Тема 14. Навчальне заняття у вищому навчальному закладі.	
Підготовка до заняття. Проведення заняття.....	396
14.1. Діяльність викладача на занятті.....	396
14.2. Навчально-пізнавальна діяльність студентів.....	399
14.3. Змістово-інформаційне наповнення навчального заняття.....	404
14.4. Мета й завдання навчального заняття.....	406
14.5. Розробка плану проведення заняття.....	408
14.6. Основні етапи заняття.....	412
14.7. Мотивація групи.....	415
14.8. Мова викладача.....	417
14.9. Організація зворотного зв'язку.....	421
14.10. Контроль якості заняття.....	424

Тема 15. Навчально-методичне забезпечення навчального процесу.....	426
15.1. Вимоги до навчально-методичного забезпечення дисципліни.....	426
15.2. Розробка робочої програми дисципліни.....	430

15.3. Підготовка контрольно-вимірювальних матеріалів для оцінки знань студентів	436
15.4. Навчально-методичний комплекс дисципліни.....	438
Тема 16. Організація і планування діяльності викладача	443
16.1. Індивідуальний план роботи викладача.....	443
16.2. Рейтингова оцінка діяльності викладача	446
16.3. Правила особистої організованості і самодисципліни	447
16.4. Щоденник і робоча книга викладача	453
16.5. Підвищення кваліфікації викладача.....	457
Тема 17. Методична робота у вищому навчальному закладі	461
17.1. Методична робота в університеті.....	461
17.1.1. Науково-методична комісія (рада) факультету.....	461
17.1.2. Організація методичної роботи кафедри.....	465
17.1.3. Організація студентських олімпіад, конференцій, конкурсів методичних робіт	469
17.2. Методична робота в коледжі (училищі)	472
17.2.1. Поняття методичної роботи в училищі.....	472
17.2.2. Навчально-методична робота	474
17.2.3. Колективні форми методичної роботи.....	476
17.2.4. Індивідуальна науково-методична діяльність педагога	497
17.2.5. Вивчення, узагальнення і розповсюдження передового педагогічного досвіду	504
17.2.6. Методичний кабінет	507
17.3. Інформаційні технології в освіті	510
Література	515
Глосарій	529
Додатки	551